

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 5 Issue 2, p. 285-290, April 2012

BOĞAÇ HAN ÖYKÜSÜNE ONTOLOJİK BİR YAKLAŞIM

AN ONTOLOGICAL APPROACH TO THE STORY OF BOĞAÇ HAN

Arş. Gör. Servet ŞENGÜL

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Abstract

Beings brought the problems with themselves from the moment of their existence. The existence areas that also they are included in, will be the solution point of the problems. Hartmann's ontological areas, express the beings' and the layers that their problems take part in. A problem belonging to the objective layer is perceived as belonging to personal layer in Boğaç Han story. Social judgements take over on the basis of a perception like this. The events which in Boğaç Han story will be studied in terms of ontological layers.

Keywords: Ontology, Hartmann, Dede Korkut Stories, Boğaç Han.

Özet

Varlıklar var oldukları andan itibaren sorunları da kendileriyle beraber getirmişlerdir. Kendilerinin de dâhil olduğu varlık alanları sorunların çözüm noktası olacaktır. Hartmann'ın ontolojik alanları varlığın ve onların sorunlarının içinde yer aldığı tabakaları ifade eder. Boğaç Han öyküsünde nesnel tabakaya ait bir sorun kişisel tabakaya aitmiş gibi algılanır. Bunun böyle algılanışının temelinde toplumsal yargılar ön plana çıkar. Bu makalede Boğaç Han öyküsündeki olaylar ontolojik tabakalar açısından incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Ontoloji, Hartmann, Dede Korkut Hikâyeleri, Boğaç Han.

Varlıkbilimini modern anlamda temellendiren Nicolai Hartmann, ideal varlık ve reel varlık alanından oluşan varlık tabakalarını dörde ayırmıştır. “Hartmann'ın ontolojisine göre, gerçek varlık ve ideal varlık olmak üzere, iki ayrı varlık alanı vardır. Gerçek varlık alanı, üç ayrı varlık tabakası ya da katmanından oluşur: inorganik tabaka, organik tabaka ve ruhlular varlıklar tabakası.” (Cevizci, 2010:748) Varlığa ait tüm problemler (aporia) bu tabakalar içerisinde gerçekleşir ve çözümlenir. Sanatın ‘var olan’ı olarak algılayabileceğimiz estetik obje de sanat yapıtıdır. Estetik objenin çözümlenmeye açık ‘ön yapı’sı ve ‘arka yapı’sı vardır. “Nasıl genel ontoloji varlık araştırmasına var olan’ı araştırmakla başlıyorsa, aynı şekilde sanat ontolojisi de, çıkış noktası olarak estetik alanındaki var olan’ı alacaktır. Estetik alanında karşılaştığımız böyle bir var olan, sanat yapıtı dediğimiz estetik objedir.” (Tunalı, 2007:58) Boğaç Han öyküsündeki ana ve yardımcı olayları bu bağlamda çözümlenmek öykünün varoluşunu anlamaya yardımcı olacaktır.

Varlık var olduğundan beri (materia prima) meydana gelen problemler çeşitli şekillerde kendilerini aksettirmişlerdir. Boğaç Han öyküsünde ilk problemin tinsel tabakaya ait bir problem olduğunu fark ediyoruz. Oğuz kültürünün ürettiği tinsel anlayış bir problem olarak kendini şahısların hayatında hissettiriyor ve çözümü için gayr-i epistemolojik yolları da beraberinde getiriyor. Hanlar hanı Bayındır Han’ın verdiği ziyafette insanları kategorize etmesi tarihsel boyutta insanın ürettiği bir kültürdür. Problem kendini kültür biçiminde hissettirir (modus).

“Hanlar hanı Bayındır Han yılda bir kere ziyafet çekip Oğuz beylerini misafir ederdi. Gene ziyafet tertip edip attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kestirmişti. Bir yere ak otağı kurduymuştu. Kimin oğlu yok ise kara otağa kondurun, kara keçi altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin demişti. Oğlu olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondurun, oğlu kızı olmayanı Allah Taala karalamıştır, biz de görmeyiz, belli bilsin demiş idi.” (Sepetçioğlu, 1986:28)

Bu kültüre mensup insanlar problemin varlığını sorgusuz kabul etmişlerdir ve problemi çözümlenmek için bilimsel yollara başvurmayı (a priori) sorunun özünü kendilerinde ararlar. Dirse Han da problemi böyle algılayıp (fenomenoloji) çözüm yolunun kendinden veya hatunundan geçtiğini düşünür.

“Kalkıp Han Bayındır yerinden doğrulmuş, bir yere ak otağ, bir yere kızıl otağ, bir yere kara otağı diktirmiş, oğulluyu ak otağa, kızılıyı kızıl otağa, oğlu kızı olmayanı kara otağa kondurun, kara keçi altına döşeyin, kara koyun yahnisinden önüne getirin, yerse yesin, yemezse kalksın gitsin, kimin oğlu, kimin kızı yoksa Tanrı Taala onu karalamış olup biz de hoş görmeyiz, demiş. Ben varınca gelip karşıladılar, kara otağa kondurdular, kara keçi altına döşediler, kara koyun yahnisinden önüne getirdiler, oğlu kızı olmayanı Tanrı Taala hoş görmemiştir, biz de hoş görmeyiz belli bil dediler. Senden midir, benden midir, Tanrı Taala bize bir topaç gibi oğul vermez nedendir, dedi.” (Sepetçioğlu, 1986:40)

Problemin varlığından, orada bulunuşundan (dasein) ziyade, problemin şahıslara yansımaları en büyük problemdir. Toplumun şahıslara yükleniş sorunu içinden çıkılmaz bir hale sokmaktadır. Bayındır Han’ın kullandığı ak otağ-kızıl otağ, kara keçi, kara koyun yahnisi gibi fenomenler organik ve inorganik tabakanın varlıkları olan somut varlıklar olsa da üzerlerinde taşıdıkları ak, kızıl, kara gibi sıfatlarla Hartmann’ın Reel Varlık Alanı’na müdahale edip bir yönüyle Tinsel varlık olan insanın içinden çıkamadığı problemler sebebiyle çevresine patlamasına sebep olur.

Han kızı yerimden kalkayım mı

Yakan ile boğazından tutayım mı

Kaba ökçemin altına alayım mı
 Kara Polat öz kılıcımı elime alayım mı
 Öz gövdenden başını keseyim mi
 Can nasıl tatlıymış sana bildireyim mi
 Alca kanını yer yüzüne dökeyim mi
 Han kızı sebebi nedir söyle bana
 Korkunç gazap ederim şimdi sana (Sepetçioğlu, 1986:30)

Sorunun varlığını tanımlamaya çalışan Dirse Han'ın fenomenolojik betimlemesine Dirse Han'ın hatunu aporetik yolla çözüm üretmeye çalışırken belki de sorunun varlığının kendisi olmadığını ifade etmeye çalışırken yalvarır gibi bir hal takınır. Sorun aslında kişisel tine (individual geist) ait değildir, nesnel tine (toplumsal) aittir.

“Dirse Han hatunu söylemiş, görelim ne söylemiş: Hey Dirse Han, bana gazap etme, incinip acı sözler söyleme, yerinden kalk ala çadırını yer yüzüne diktir, attan aygır, deveden buğra, koyundan koç kes; İç Oğuz'un Dış Oğuz'un beylerini başına topla, aç görse doyor, çıplak görse giydir, borçluyu borcundan kurtar, tepe gibi et yağ, göl gibi kırmızı sağdır, büyük ziyafet ver, dilek dile, olur ki bir ağzı dualının hayır duası ile Tanrı bize bir aslan yavrusu gibi çocuk verir, dedi.” (Sepetçioğlu, 1986:30-31)

Hartmann'ın Varlıkbilimi'nin sorunlarla uğraşısı üç aşamada gerçekleşir. Fenomenoloji denen ilk basamakta problemin varlığı kavranır. Aporetik denilen ikinci basamakta problemin fiziksel mi metafiziksel mi olduğu irdelenip probleme çözüm bulunur. Üçüncü basamak teoridir (kuram) ve çözümlenen soruna son biçimi verilir. Dirse Han'ın hatununun önerdiği aporetik yöntem sonuç verir ve bu kara bahtlı ailenin talihini aydınlatacak bir çocukları olur.

“Bir ağzı dualının hayır duası ile Allah Taala bir çocuk verdi. Karısı hamile oldu. Bir nice müddetten sonra oğlan doğurdu.” (Sepetçioğlu, 1986:31)

Çocuğun boğayı bile öldürebilecek derecede bir kuvvete erişip kendisini bir suje olarak kabul ettirmesiyle birlikte tinsel tabakanın bir eylemin daha gerçekleşmesi gerekir ve çocuğa obje karşısında gösterdiği yetenek nedeniyle bir isim konulmalıdır. Bu ismi koyacak kişinin toplumun önemseydiği, değer verdiği kendisine bir nevi kutsallık atfettiği belki de aşkın varlık olabilecek birinin olması gerekir. O kişi de Dede Korkut olarak ortaya çıkar ve toplumun kendisine atfettiği görevi yerine getirir.

“Dede Korkut oğlanın babasına söylemiş, görelim Hanım ne söylemiş:

Hey Dirse Han beylik ver bu oğlana
 Taht ver erdemlidir
 Boynu uzun yürük at ver bu oğlana
 Biner uzun yürük at ver bu oğlana
 Biner olsun hünerlidir
 Ağıllardan on bin koyun ver bu oğlana

Şişlik olsun erdemlidir
Katarından kızıl deve ver bu oğlana
Yük taşıyıcı olsun hünerlidir
Altın başlı otağ ver bu oğlana
Giyer olsun hünerlidir.

Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin, dedi. Dirse Han oğlana beylik verdi, taht verdi." (Sepetçioğlu, 1986:32-33)

Boğaç Han'ın kendini tekil bir varlık olarak kabul ettirmesi geist tabakanın kötü niyetli diğer varlıklarını rahatsız eder. Kırk yiğit diye anılan bu varlıklar, Boğaç Han'dan kurtulmak için çeşitli yollara başvururlar. Boğaç Han'da Tinsel tabakada kötü niyetli kırk yiğitlerin yanında iyi niyetli kırk ince kız da vardır. Kırk yiğitler Boğaç Han'ı ortadan kaldırmak için babasını yoldan çıkarırlarken kırk ince kız da onu kurtarmak için Boğaç Han'ın annesine yardım eder. Kırk yiğitlerle kırk ince kız somut bir varlık gibi görünmelerine rağmen önlerine eklenen sayı sıfatının diğer Türk mitlerinde kullanılması açısından soyut bir fenomen olarak karşımıza çıkar.

"Dirse Han'ın hatunu çekildi, geri döndü. Dayanamadı, kırk ince kızı beraberine aldı, yürük ata binip oğlancığını aramaya gitti." (Sepetçioğlu, 1986:36)

Boğaç Han'da özgür tabakanın başka bir formu olarak Hızır imgesi karşımıza çıkar. Hızır da tıpkı Dede Korkut gibi geist tabakanın aşkın varlığıdır ve toplumun içinden çıkmadığı aporialarda ortaya çıkıp çözüm üretir. Boğaç Han aldığı ağır darbelerden zor duruma düşmüşken Hızır, bir Hızır gibi yetişir.

"Hızır, imdadına yetişti, üç defa yarasını el ile sıvazladı: Sana bu yaradan korkma ölüm yoktur, dağ çiçeği ananın sütü ile senin yarana merhemdir dedi, kaybıldı." (Sepetçioğlu, 1986:37)

Deneysel bilginin olmadığı zamanlarda toplumsal kabuller bilgi olarak kabul edilirdi. Hızır da hastalığın tedavisinde dağ çiçeği ve ana sütünü ilaç olarak önerir. Onun bu aporetik yönteminin teorisi dağ çiçeği ve ana sütü sayesinde şifa olarak geri döner.

"Oğlanın anası memesini sıktı sütü gelmedi. İki sıktı sütü gelmedi, üçüncüde kendisini zorladı, iyice doldu, sıkı süt ile kan karışık geldi. Dağ çiçeği ile sütü oğlanın yarasına sürdüler." (Sepetçioğlu, 1986:38)

Nihayetinde Boğaç Han iyileşir. Annesi tarafından babasından gizlenir. Onun iyileştiğini öğrenen reel varlığın kötü niyetli kırk yiğitleri bu defa da Dirse Han'a zarar vermek isterler. Onu kaçırıp darp ederler. Bunu duyan Dirse Han'ın hatunu Türk anasının o engin alçak gönüllülüğü ve samimi bağlılığıyla kocasını kurtarmaya çalışır. Bu kötü hali oğluna açar.

"Meğer sultanım, Dirse Han'ın hatunu bunu duymuş. Oğlancığına karşı varıp söylemiş, görelim Hanım ne söylemiş:

Görüyor musun ay oğul neler oldu.

Sarp kayalar oynamadı yer oyuldu.

Yurtta düşman yok iken senin babanın üstüne düşman geldi, o kırk namert, babanın yoldaşları, babanı tuttular, ak ellerini ardına bağladılar, kendileri atlı babanı yayan yürüttüler,

alıp kanlı kâfir ellerine yöneldiler, hanım oğul kalk yerinden doğrul, kırk yiğidini beraberine al; babamı o kırk namertten kurtar, yürü oğul, baban sana kızdıysa sen babana kıyma, dedi.” (Sepetçioğlu, 1986:39)

Platon’un metafizik âleminde yer alan her şeyin yaratıcısı Mutlak Varlık (Çetişli, 1998:28), Boğaç Han öyküsünde de İslam inancının gereği olarak yer alır. Babasını kurtarmaya gelen Boğaç Han’ın yakalanacağını düşünen Dirse Han, çocuğa zarar vermemeleri için kırk yiğide Tanrı’nın birliğiyle seslenir.

“Kırk yoldaşım aman

Tanrı’nın birliğine yoktur güman.

Benim elimi çözün, kolca kopuzumu elime verin. O yiğidi döndüreyim, ister beni öldürün ister diriltin, bırakıverin, dedi.” (Sepetçioğlu, 1986:40)

Dikkat edilirse Türk halk edebiyatında bolca kullanılan kopuz motifi burada da yer alır. Halk edebiyatının her safhasında olduğu gibi burada da inorganik tabakanın bir ürünü olan kopuz sanatsal bir varlık olarak irreal yönüyle tinsel tabakaya ait olur.

Boğaç Han, babasının tüm isteklerine rağmen geri dönmez ve yaptıklarından dolayı kırk yiğidi cezalandırır. Bu, kötülükler için kaçınılmaz sonudur. Hartmann’ın aporiası aporetik çözümüne ulaşmıştır. Sıra fenomenin teori kısmında çözümüne gelmiştir. Anlatıcı olayı aşağıdaki gibi kuramlaştırır:

“Dua edeyim Hanım, yerli kara dağların yıkılmasın. Gölgele ulu ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumamasın. Kanatlarının uçları kırılmasın. Koşar iken ak boz atın tökezlenmesin. Vuruşunca kara çelik öz kılıcın çentilmesin. Dürtüşürken alaca mızrağın ufanmasın. Ak bürçekli ananın yeri cennet olsun. Ak sakallı babanın yeri cennet olsun. Hakkın yandırdığı çırağın yanadursun. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç eylemesin Hanım hey!” (Sepetçioğlu, 1986:42)

SONUÇ

Hartmann, varlığın çeşitli tabakalardan oluştuğunu, her bir tabakada ayrı varlık biçimlerinin yer aldığını belirtir. Varlıklara ait sorunlar da bu tabakalar içerisinde oluşur ve yine bu tabakalarda çözüm bulmalıdır. Estetik bir obje olarak sanat yapının da reel ve irreal yönü vardır. Sanat yapıtındaki olaylar ön yapı ve arka yapı bakımından çözümlenmeye muhtaçtır. Boğaç Han öyküsündeki birtakım olaylar toplum tarafından yanlış algılanıp yanlış değerlendirmelere yol açmıştır. Dirse Han’ın ve hatununun çocuklarının olmaması toplumsal tabakanın ortaya çıkardığı bir sorundur ve onlara ait olan sorun bireylere yüklenmiştir. Hâlbuki bu onların algıladığı gibi bir problem değildir ve çözüm yolu farklıdır. Bu yazıda Boğaç Han öyküsündeki sorunların ne olduğu ve çözüm yolları ontolojik yöntemle çözümlenmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

CEVİZCİ Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayıncılık, İstanbul, 2010.

ÇETİŞLİ İsmail, Batı Edebiyatında Edebi Akımlar, Kardelen Kitabevi, Isparta, 1998.

KORKMAZ Ramazan, “Fenomenolojik Açıdan Tepegöz Yorumu”, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayını, Ankara 2000, s.259-270.

MULHALL Stephen, ‘Heidegger ve Varlık ve Zaman’, Sarmal Yayınları, İstanbul 1998.

SEPETÇİOĞLU M. Necati, Dede Korkut, Toker Yayınları, İstanbul 1986.

TUNALI İsmail, Estetik, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2007.